

Зупинка ХІІІ: Ужгород

Ужгород – центр найзахіднішої області України – Закарпатської. Місто з населенням 126 тис. осіб, розташоване на берегах річки Уж,

став граф М. Берчені. У 1703-1711 роках ці землі були знову охоплені національно-визвольною війною, яку провадив князь Ференц-ІІ Ракоці.

Революція 1848-1849 років, незважаючи на поразку, сприяла розвитку міста. Ужгород отримав

колишнього Міністра транспорту і зв'язку України Георгія Кірпи, який свого часу очолював Ужгородський відділок Львівської залізниці. У приміщенні вокзалу створено меморіальний куток, присвячений Георгію Кірпи.

В Ужгороді є міжнародні залізничні переходи до Словаччини. У 1965 році тут почала діяти залізнична ділянка колії 1524 мм з Ужгород-ІІ до словацького металургійного комбінату у Кошице. Транспортний комплекс Ужгорода об'єднує систему автомобільних, залізничних та повітряних перевезень.

Ужгород – старовинне місто з численними історико-культурними пам'ятками. Серед них – замок, греко-католицький кафедральний собор, Горянська ротонда ХІІ ст. та багато інших. У місті діють краєзнавчий музей, музей народної архітектури та побуту, обласний художній музей, об-

замком і містом володів подільський князь Федір Корятович із роду литовських князів Гедимінасів. Він значно укріпив замок і зробив його своєю резиденцією. Мукачівський замок – один із небагатьох, що зберігся до наших часів, є пам'яткою історії та військової архітектури ХІV-ХІVІІ століть. У наш час у ньому розташований Мукачівський історичний музей. Навколо замкової гори висотою 68 м, ще у ХVІ столітті був викопаний рів, який наповнювала вода з Латориці. У ХVІІ столітті рів був укріплений дубовим частоколом – паланком. З тих пір замок називають “Паланок”, хоча частокіл вже давно зруйнований.

У 1455 році місто отримало Магдебурзьке право, а починаючи з 1633 року понад 80 літ Мукачеве було столицею трансальпських князів Ракоці, які перебували в опозиції до Австрійської та Польської влади. У 1649 році у Мукачівському замку побу-

но з указом імператора Йосипа-ІІ, влаштовано державну політичну в'язницю, яка проіснувала 114 років.

Побудована в 1872 році залізниця Мукачеве–Дебрецен та Мукачеве–Лавочне (1886 р.) значно прискорила господарський та економічний розвиток міста.

У період існування Угорської Радянської Республіки в 1919 році Мукачеве було центром автономного Закарпатського краю. Але румунські і чехословацькі війська придушили радянську владу. За Сен-Жерменським договором 1919 року Закарпаття увійшло до складу Чехословацької республіки. А у 1938 році Мукачеве разом із 14 населеними пунктами округу окупувала Угорщина. 26 жовтня 1944 року Мукачеве визволили від окупації радянські війська, а через місяць, 26 листопада, тут відбувся 1-й з'їзд Народних комітетів Закарпаття, який висловився за возз'єднання Закарпаття з УРСР. У післявоєнний період закладались основи економіки регіону, відбувся підйом промисловості та сільського господарства.

Мукачеве – велика залізнична станція. Саме з Мукачівського почалась електрифікація Львівської залізниці. Перші електровози повели поїзди на Верецький перевал ще у 1956 році. У 1950-му був побудований новий вокзал за проектом архітектора Б. Васильєва з двома скульптурними

від якої воно отримало свою назву, у долині південно-західних схилів Східних Карпат. У цих місцях люди селилися ще в кам'яному віці. У першій половині першого тисячоліття нашої ери на цій території жили слов'янські племена білих хорватів на чолі з князем Лаборцем, якого у 903 році вбили кочові племена угорців, що рушили в Дунайську котловину. У 1086 році місто було дощенту зруйноване кочовиками. З Х століття воно входило до складу Київської Русі. Наприкінці ХІ століття Ужгород увійшов до складу Угорського королівства. У 1241 році місто зруйнувало монголо-татарське військо. Після того, як у 1242 році загарбники покинули територію Закарпаття, місто відбудували. У другій половині ХІІ століття була створена адміністративна одиниця – Ужанська жупа із центром у місті Ужгород. Місто називалось тоді мадярською мовою – Унгвар.

З 1318 року господарями міста впродовж 360 років була родина італійських графів Другетів. Другет збудував нову кам'яну фортецю на місці, де розташований сучасний замок. У 1430 році Ужгород дістав привілеї від короля, що сприяло розвитку міста – почали виникати ремесла, поживилася торгівля, зростала кількість населення.

У ХVІ столітті розпочали будувати новий замок на пагорбі, на місці існуючої фортеці. Впродовж століть замок неодноразово перебудовували, враховуючи тогочасні досягнення фортифікаційного мистецтва. Але у другій половині ХVІІІ століття замок втратив своє оборонне значення. У 1775 році австрійський монарх передав його Мукачівській греко-католицькій єпархії, яка заснувала в ньому богословську семінарію. З 1947 року тут розташувался Закарпатський краєзнавчий музей. З 70-х років минулого століття замок поступово реставрується: відновлені перехідний міст, частина оборонних стін і бастіонів та внутрішнє подвір'я замкового комплексу.

Восени 1685 року австрійська армія захопила Ужгород, який обороняли повстанці, що виступали проти приєднання Закарпаття до Габсбурзької монархії. Під час бойових дій місто зазнало значного руйнування. Новим володарем Ужгорода

привілеї на самоврядування, а населення звільнилося від панщини. Особливе значення для розвитку господарського та культурного життя краю та Ужгорода, зокрема, мало прокладання залізниць. У 1873 році залізниця поєднала Ужгород через Чоп з містом Ньїредьхаза та трансверсальною залізницею Чоп–Батєво–Королево. У 1893 році почалось будівництво Ужанської залізниці, що вела на другий бік Карпат – до Самбора та Львова. При цьому виникали нові виробництва, у 1897 році встановлений телеграфний зв'язок з Будапештом, а в 1902-му в місті запрацювали електростанція і телефонний зв'язок.

Після розвалу Габсбурзької імперії та придушення за допомогою військ Антанти угорської революції 12 січня 1919 року Ужгород окупували чехословацькі війська. Місто стало центром так званої Підкарпатської Русі. У 1921 році тут мешкало 20,6 тис. жителів. Внаслідок Мюнхенського пакту, так званого “Віденського арбітражу”, хортистська Угорщина окупувала підгірну частину Закарпаття. 10 листопада 1938 року угорське військо вступило в Ужгород, а в березні 1939 року, незважаючи на опір Карпатської республіки, було окуповане ціле Закарпаття.

27 жовтня 1944 року, після кривавих боїв, частини Червоної армії звільнили місто від фашистських окупантів. 22 січня 1946 року Ужгород став обласним центром новоствореної Закарпатської області у складі УРСР.

За роки радянської влади Ужгород розширився, став значним промисловим, освітнім, науковим та культурним центром. У 1945 році відкрито Ужгородський університет.

Ужгород – крупний залізничний вузол. У 2004 році Львівська залізниця збудувала тут новий вокзал, який став окрасою міста. Площа перед дворцем носить ім'я Героя України, почесного громадянина Ужгорода,

ласний музично-драматичний театр. Завдяки розташуванню на перехресті доріг і культур Ужгород є центром міжнародної співпраці, місто приваблює інвесторів та туристів.

Зупинка ХІV: Мукачеве

Мукачеве – друге за населенням місто області, районний центр Закарпаття, розташований у Закарпатській низовині, біля відрогів Карпат на берегах річки Латориці. У далекі часи через Мукачеве проходив важливий торговельний шлях, який пов'язував Дунайську котловину з територіями проживання східних слов'ян. Цей шлях називали Великими Руськими Воротами. Але його також використовували чисельні орди кочовиків для вторгнення у Центральну Європу. Саме тут у 903 році після тривалого і тяжкого переходу через Карпати 40 днів відпочивали племена угорців, які рухались на Дунай. У 1086 році в Мукачевому були половці, а в 1242 році – монголо-татари на чолі з ханом Батием. Вони майже повністю знищили місто, яке щоразу повставало з вогню і попелу та швидко відбудовувалося.

Першу письмову згадку про місто знаходимо в хроніці угорського літописця ХІІ століття Аноніма “Діяння угрів”. У літературі зустрічається дві версії походження назви міста. За однією з них поселення виникло біля замку, будівництво якого потребувало багато “мук”, а за іншою – назву пов'язують з виробництвом муки (борошна) із зерна, яке мололи на водяному млині.

У Х-ХІ століттях Мукачеве входило до складу Київської Русі, а потім цими землями володіли угорські королі. У ХІІІ столітті деякий час ці землі були під впливом галицького князя Лева Даниловича.

У 1376 році королева Польщі і Угорщини Єлизавета надала місту привілеї. З 1394 року по 1414 рік

вали посла Богдана Хмельницького, які вели переговори про спільні дії проти Польщі. У 1685-1688 роках населення міста оборонялося від

австрійських імператорських військ. Очолити цю героїчну боротьбу вдова Ференца-І Ракоці, княгиня хорватсько-го походження, Ілона Зріні.

Після капітуляції замок перебували і він став найміцнішою фортецею на сході Австрійської імперії. З 1703 по 1711 роки Мукачівський замок був оплотом національно-визвольної війни угорського народу під керівництвом князя Ференца-ІІ Ракоці, сина Ілони Зріні. Але незважаючи на підтримку російського царя Петра-І, армія Ракоці через зраду вищого офіцера зазнала поразки. У 1728 році австрійський імператор подарував Мукачеве графу Шенборну-Бухгейму.

У другій половині ХVІІІ століття Мукачеве перетворюється на найбільший торговий центр Закарпаття. Тут створюють підприємства. У 1746 році в місті відкрилася гімназія.

Мукачівці брали активну участь у подіях угорської революції 1848 року. 15 березня 1849 року на відзначенні першої річниці цієї події на подвір'ї замку посадили так звану “Липу Свободи”.

У самому замку з 1782 року, згід-

но з указом імператора Йосипа-ІІ, влаштовано державну політичну в'язницю, яка проіснувала 114 років.

Після капітуляції замок перебували і він став найміцнішою фортецею на сході Австрійської імперії. З 1703 по 1711 роки Мукачівський замок був оплотом національно-визвольної війни угорського народу під керівництвом князя Ференца-ІІ Ракоці, сина Ілони Зріні. Але незважаючи на підтримку російського царя Петра-І, армія Ракоці через зраду вищого офіцера зазнала поразки. У 1728 році австрійський імператор подарував Мукачеве графу Шенборну-Бухгейму. У другій половині ХVІІІ століття Мукачеве перетворюється на найбільший торговий центр Закарпаття. Тут створюють підприємства. У 1746 році в місті відкрилася гімназія. Мукачівці брали активну участь у подіях угорської революції 1848 року. 15 березня 1849 року на відзначенні першої річниці цієї події на подвір'ї замку посадили так звану “Липу Свободи”. У самому замку з 1782 року, згід-

но з указом імператора Йосипа-ІІ, влаштовано державну політичну в'язницю, яка проіснувала 114 років.

Побудована в 1872 році залізниця Мукачеве–Дебрецен та Мукачеве–Лавочне (1886 р.) значно прискорила господарський та економічний розвиток міста.

У період існування Угорської Радянської Республіки в 1919 році Мукачеве було центром автономного Закарпатського краю. Але румунські і чехословацькі війська придушили радянську владу. За Сен-Жерменським договором 1919 року Закарпаття увійшло до складу Чехословацької республіки. А у 1938 році Мукачеве разом із 14 населеними пунктами округу окупувала Угорщина. 26 жовтня 1944 року Мукачеве визволили від окупації радянські війська, а через місяць, 26 листопада, тут відбувся 1-й з'їзд Народних комітетів Закарпаття, який висловився за возз'єднання Закарпаття з УРСР. У післявоєнний період закладались основи економіки регіону, відбувся підйом промисловості та сільського господарства. Мукачеве – велика залізнична станція. Саме з Мукачівського почалась електрифікація Львівської залізниці. Перші електровози повели поїзди на Верецький перевал ще у 1956 році. У 1950-му був побудований новий вокзал за проектом архітектора Б. Васильєва з двома скульптурними групами на фасаді. На залізничній станції був створений потужний комплекс з перевантаження вантажів з вагонів широкої колії у вагони європейської колії. Сьогодні Мукачеве – багатонаціональне місто обласного підпорядкування, в якому проживає понад 90 тис. жителів. У Мукачевому багато освітніх та культурних закладів, тут діє низка великих та малих підприємств. Щорічно місто відвідують тисячі туристів, увагу яких привертають замок “Паланок”, Свято-Миколаївський жіночий монастир – один із найдавніших православних монастирів; міська Ратуша (1906 р.), палац князів Ракоці (ХVІІ-ХVІІІ ст.). На лівому березі Латориці розкинувся чудовий парк. Поряд з містом у колишньому замку графа Шенборна побудовано санаторій “Карпати”. На перегоні Мукачівсько-Кольчино знаходиться пасажирський зупиночний пункт “Карпати” з красивим павільйоном-двірцем.

Юрій ТОМІН

Фото з архіву газети

ЗАСНОВНИКИ:
управління Львівської залізниці та дорпрофсож
Ресстраційне свідоцтво
КВ № 1252.
Редактор
Ігор ПАРАЩАК
тел. 226-32-97
факс. 226-41-83
Заступник редактора
Андрій ВЕЗДЕНКО.....226-26-10

Відповідальний секретар
Галина КВАС.....226-25-67
Кореспонденти:
Орися ТЕСЛЮК.....226-32-03
Ольга ПАДКОВСЬКА.....226-01-65
Дмитро ПЕЛИХ.....226-36-23
Олександр ГЕРШУНЕНКО.....226-37-83
Оксана ПОДОЛЬСЬКА.....226-39-34
Богдан ЮРОЧКО.....226-59-27
Коректор Валентина СУТАК.....226-37-80
Бухгалтер Тетяна АНДРУШКО.....226-46-80

Львівський
ЗАЛІЗНИЧНИК

Адреса редакції: 79000 м. Львів, вул. Гоголя, 1.
E-mail: lz@railway.lviv.ua
ГС ДТГО “Львівська залізниця”
Р/р 260000092670
Код ЄДРПОУ 20851444 МФО 325956
ЛФ АБ “Експрес-Банк”

Індекс газети 30223.
Виходить щоп'ятниці.
Тираж 35 809.
Замовлення 1561.
Зверстано у комп'ютерному центрі редакції газети “Львівський залізничник”.
Комп'ютерна верстка
Антоня БЕГЛЯРОВА ..... 226-38-15.
Склад редакційної колегії:
Ігор Парашак, Андрій Везденко, Орися Теслюк, Галина Квас, Олександр Гершуненко.

Точка зору авторів може не збігатися з позицією редакції.
Передрук текстових чи візуальних матеріалів газети можливий лише з письмового дозволу редакції. Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали. Рукописи та листи авторам не повертаються. При цитуванні посилання на газету “Львівський залізничник” обов'язкове.
Газету віддруковано у “Видавничому Домі “Високий Замок”.